

Zaspieva labutiu pieseň?

© Jan Ševčík

AKO ZVÝŠIŤ POČTY JARABICE POĽNEJ

Prudký, viac ako desaťnásobný pokles nastal v roku 1976, keď poľovníci ulovili len 2 700 ks jarabíc. Okrem lokalít, kde boli umelo vypúšťané, sa odvtedy na Slovensku na ne nepoľovalo. Do revírov sa vo väčšej miere vypúšťali v polovici deväťdesiatych rokov, no ani po týchto pokusoch sa situácia nezlepšila. Dnes sa kmeňové stavy jarabice na našom území pohybujú okolo 11 000 kusov.

Náročná na biotop

Podobný jav zaznamenali takmer v celej Európe. Za hlavnú príčinu možno označiť intenzifikáciu poľnohospodárstva a vysádzanie jedného druhu poľnohospodárskej plodiny na obrovských plochách. „Jarabica vyžaduje prostredie s bohatou rastlinnou štruktúrou a s množstvom funkčných krajinných prvkov, ako sú remízky a nízke vetrolamy. Najdôležitejšia je malá výmera poľí, približ-

Kedysi sa jarabica poľná bežne vyskytovala vo všetkých poľných revíroch. V rokoch 1968 až 1975 sa jej na našom území ulovilo priemerne 43 000 kusov, v roku 1973 to bolo dokonca 75 000 kusov.

ne 1 až 3 hektáre. „S takýmito podmienkami sa u nás v podstate nikde nestretáme,“ hovorí doc. Ing. Jaroslav Slamečka,

CSc., z Centra výskumu živočíšnej výroby v Nitre. Obdobný ráz krajiny možno ešte nájsť v Rakúsku alebo napríklad vo Veľkej

VHODNÝ BIOTOP

Voľné plochy

Jarabica poľná je závislá od bohatej krajinej štruktúry a možno ju považovať za klasického obyvateľa hraničných línií krajiny, teda miest medzi dvoma poľami, poľom a cestou, prípadne remízkou či vetrolamom. Najmä pre kuriatka majú veľký význam voľné, otvorené, neosiate plochy, na ktorých môžu jarabice po rannej rose obschnúť a zohriať sa.

Ďalším podstatným prvkom je malá výmera poľí (1 až 3 hektáre), keďže jarabica hniezdi

vždy na okraji poľa, nikdy nie hlbšie, nech ide o akúkoľvek poľnohospodársku rastlinu. Čím je pole väčšie, tým sú možnosti hniezdenia obmedzenejšie. To ju núti zbytočne migrovať a zakladať hniezda na rôznych, nie vždy vhodných miestach. Jarabice odchováajú mláďatá v pároch, pričom kohútik ochraňuje svoje teritórium. V optimálnych podmienkach je toto teritórium veľmi malé, no ak nie sú k dispozícii všetky potrebné krajinné prvky, zväčšujú sa nároky na rozsah územia pre jeden párik. Ak je krajina príliš otvorená, jednotlivé páry sa vidia a navzájom odháňajú, čo tiež negatívne vplyva na úspešnosť reprodukcie.

Ďalším predpokladom úspešného vypustenia je čo možno najdôslednejšia príprava vtákov z farmového chovu na samostatný život v prírode.

Británii, kde podobne ako v ostatnej Európe stavy jarabíc klesli, no po určitom čase znovu stúpili.

Tieto vtáky reagujú pomerne citlivo aj na počasie. „Platí to najmä počas studených zim so zľadovatenou snehovou pokrývkou. Kým je sneh sypký, jarabice sa doň zahrabávajú, spoločne si vytvárajú tzv. dýchaniská, v ktorých sa navzájom zohrievajú. No ak zvrchu zamrzne, nedokážu sa podhrabať. To im značne komplikuje zimovanie. Pre kurčatá je zase kritické jarné obdobie. Ako príklad možno uviesť vlaňajšiu jar, keď mimoriadne daždivé počasie spôsobilo minimálny prírastok

a v súčasnosti sme svedkami poklesu jarného kmeňového stavu o približne 1 500 kusov.“

Početnosť jarabice poľnej ovplyvňujú aj prirodzení nepriatelia. Pre jarabicu je – podobne ako pre bažanta – hlavným predátorom líška. „Na rozdiel od bažanta, ktorý v noci hraduje v korunách stromov, jarabica spáva na zemi, čo z nej robí jednoduchú korisť tak pre pernaté, ako i pre srstnaté predátory. Zároveň treba spomenúť, že predátory redukujú jej stavy aj v zime, keď koncentrácia pernatých dravcov býva na našom území vyššia ako inokedy,“ upozorňuje odborník.

Vypúšťanie má význam

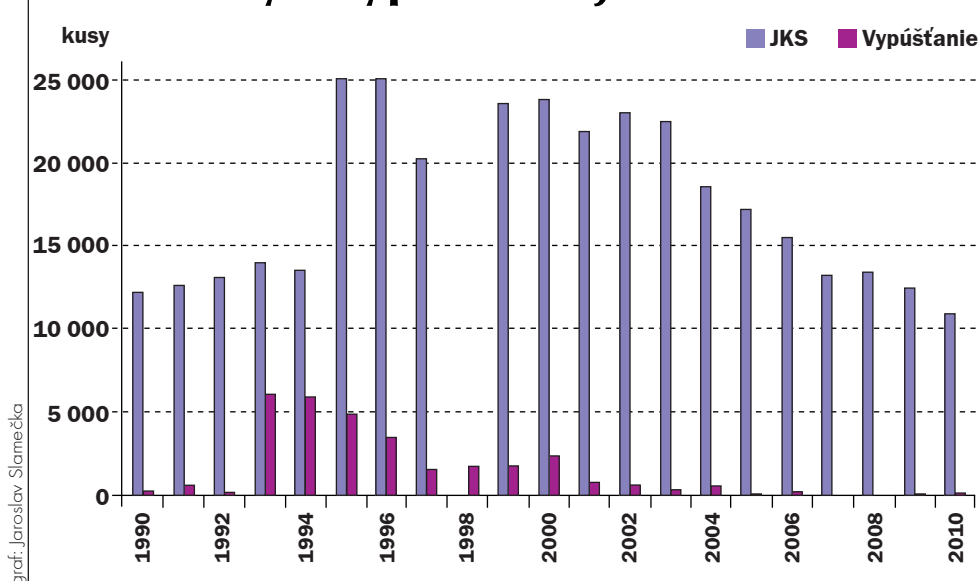
Jedným zo spôsobov, ako vyriešiť súčasnú neutešenú situáciu, je vypúšťanie jarabice do revírov, v ktorých sa kedysi bežne vyskytovala. Ak má byť zazverovanie úspešné, treba splniť niekoľko podmienok.

V prvom rade je potrebné vytvoriť pred vypustením čo najvhodnejší biotop. Ak sa jarabiciam vopred nepripraví vyhovujúce prostredie, hrozí, že väčšina z nich neprežije. Ďalším predpokladom úspešného vypustenia je čo možno najdôslednejšia príprava vtákov z farmového chovu na samostatný život v prírode. Najčastejšie sa využívajú rôzne adaptačné voliéry. Jarabice sa musia naučiť hľadať potravu, potrebujú si obnoviť inštinkty a získať plachosť. Inak sa stanú ľahkou korisťou dravcov. Samozrejmosťou sú dodatočné prikrmovanie a ochrana pred dravcami aj po vypustení. Nemá význam zazverovať jedincami, o ktoré sa človek dobre staral, takže si nemuseli zháňať potravu.

Bez poľnohospodárov to nepôjde

Čo teda robiť, aby sa predišlo najhoršiemu? „Úlohy sú jasné. V prvom rade by sme si mali uvedomiť, že jarabica má stále stanovený čas lovu. Ide o absurdnú situáciu, keďže dnes na našom území nenájdeme revír, kde by počty jarabíc dosahovali normované kmeňové stavy a požadované jarné kmeňové stavy,“ zdôrazňuje J. Slamečka a dodáva: „Podľa môjho názoru je nevyhnutné nadviazať spoluprácu

Jarné stavy a vypúšťanie jarabice

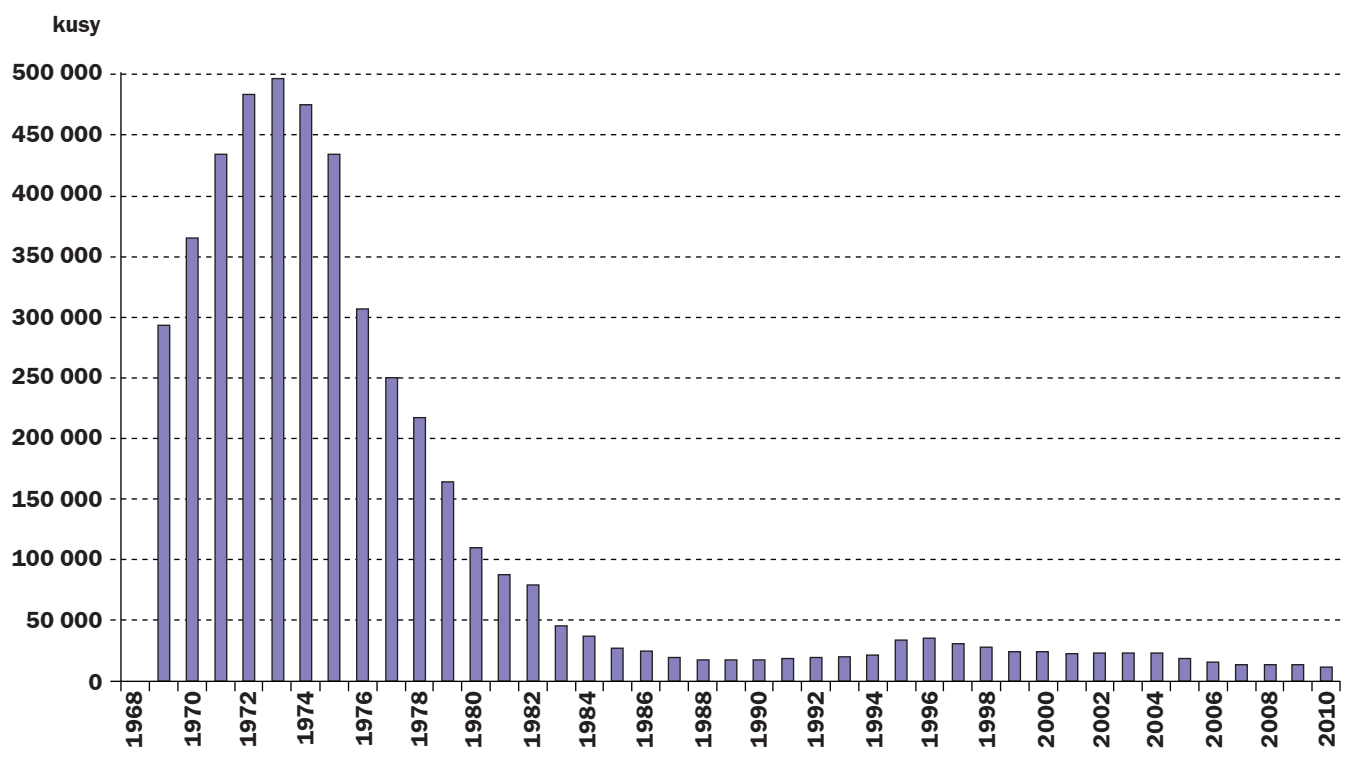
graf: Jaroslav Slamečka

s poľnohospodármi. Súčasný systém poľnohospodárstva je nevyhovujúci pre jarabice, ale aj pre ostatné druhy malej poľovnej zveri. Pre zver v nížinatých revíroch sa ťažkosťi nezačínajú s príchodom

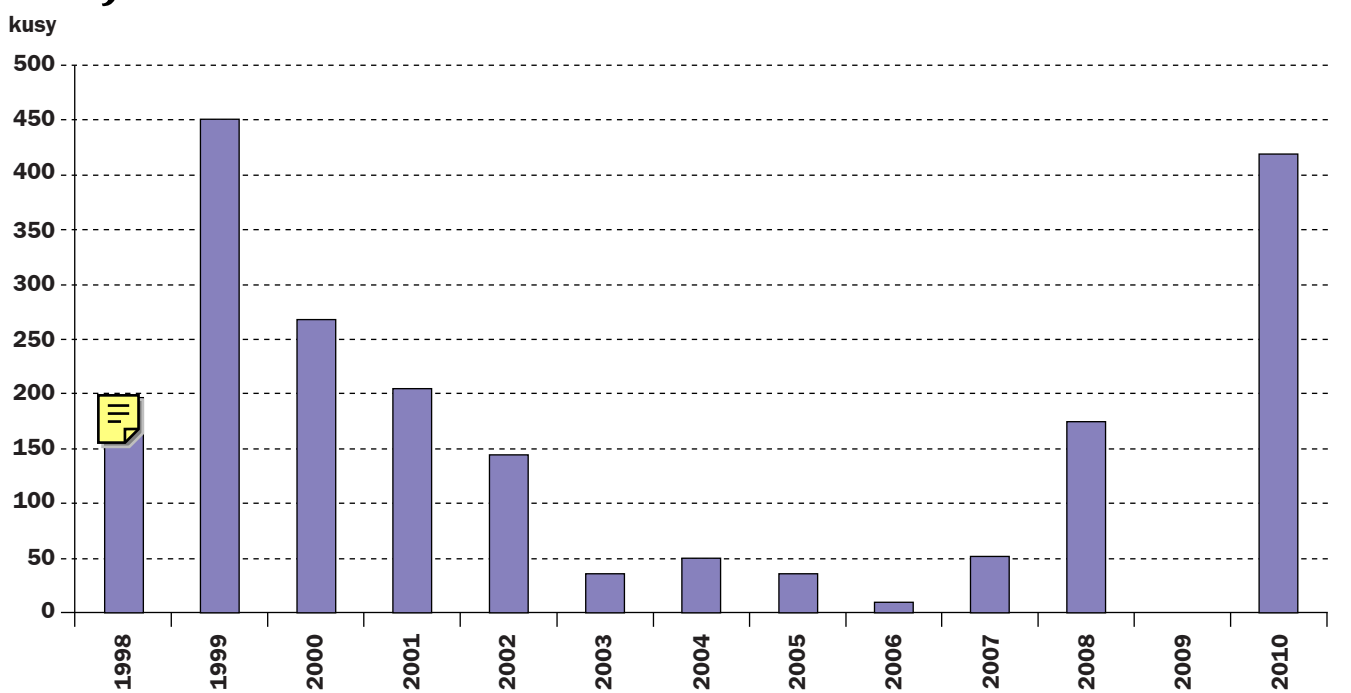
zimy, ale už po žatve, keď sa polia menia na holé pláne. Takáto „púšť“ neposkytuje malej zveri ani len základné podmienky na prežitie. Starostlivosť poľovníkov by sa teda mala začať už v tomto

období. Bez ich pričinenia a bez ústretových krokov poľnohospodárov sa významnejšie výsledky istotne nedostavia.“ Je pochopiteľné, že poľnohospodári sa pre tento krok nerozhodnú sa-

Vývoj JKS jarabíc na Slovensku za ostatných 40 rokov

Lov jarabice od roku 1998

graf: Jaroslav Slamečka

mi od seba. Podľa Ing. Slamečku by mali byť nejakým spôsobom motivovaní: „Ako príklad môže poslúžiť susedné Česko, kde je zaužívaný systém vytvárania ekologických plôch pre zver, na ktoré

dostávajú poľnohospodári subvencie. U nás, žiaľ, niečo podobné chýba. Ekologizácia rastlinnej výroby v poľnohospodárstve by sa mala stať viac diskutovanou témou na rôznych fórach. Ideálne by bolo,

keby sa táto snaha odrazila aj v úprave príslušných zákonov. Veď zachovanie biodiverzity by nemalo byť len záujmom poľovníkov a ochranárov, ale každého z nás.“

Text: Boris Groma

DOSTANÚ ŠANCU?

Ekologizácia rastlinnej výroby

Jarabica poľná je, lepšie povedané bola neodmysliteľnou súčasťou našich poľných biotopov. Starší poľovníci si pamätajú zaujímavé poľovačky v časoch prosperovania jarabícih populácií. Žiaľ, tieto časy sú minulosťou a vzhľadom na to, že pre jarabice v prírode temer nič nerobíme, zostáva nám len konštatovať, že stavy postupne klesajú. Ako uvádzajú Hell, Herz a Ginter (1971), v roku 1968 sa na Slovensku odstrelilo už len 11 854 a v roku 1969 18 638 kusov jarabíc. Na prepoľňovanú plochu pripadalo v roku 1968 priemerne 77 ks a v roku 1969 111 ks ulovených jarabíc na 100 ha, pričom najvyššia hustota úlovkov bola v okresoch Dunajská Streda (108 a 201 ks), Trnava (107 ks a 129 ks) a Nové Zámky (94 ks a 103 ks na 100 ha). Okrem toho sa v roku 1968 chytilo na Slovensku 6 913 a v roku 1969 10 843 jarabíc. Celkový úlovok v roku 1968 teda dosiahol 18 767 a v roku 1969 29 481 kusov. V roku 1969 bolo medzi ulovenými jarabicami 59,14% mladých tohoročných a 40,86% starých vtákov, takže prírastok bol abnormálne nízky (koeficient prírastku = 1,45, resp. jeden párik odchoval

priemerne len 0,72 kurčaťa), čo jasne signalizovalo, že populácia je v hlbokom poklese. Pomer pohľadí odstrelených jarabíc bol silne posunutý v prospech kohútov, a to v pomere 1:0,73 pri starých a 1:0,99 pri mladých vtákoch, čo svedčí o vysokej mortalite sliepočiek (napr. aj pri kosbe krmovín počas hniezdenia). Takýto nízky prírastok nestačí ani na udržanie pôvodnej početnosti populácie, takže jarabice sa vlastne vôbec nemali loviť.

K poslednému zvýšeniu početnosti i úlovku jarabíc došlo v rokoch 1973 – 74, keď sa ročne ulovilo priemerne 66 455 ks, pričom v tom období vrcholil aj úlovok zajacov (priemerne ročne 342 866 ks). Potom počty jarabíc rapídne klesli, takže už veľa rokov sa temer neloví (s výnimkou lovu umelo odchovaných vtákov, ktorý je však celkom minimálny). Podľa platného poľovníckeho zákona má však jarabica stanovený čas lovu tam, kde sú dosiahnuté normované kmeňové stavy.

V súčasnosti sa JKS jarabice odhaduje už len na necelých 11 000 jedincov (!), čo je necelé 2,2% zo stavov v 70. rokoch. To znamená pokles temer o 98%. Jarabice trpia

výkvmi počasia – minuloročná klíma spôsobila ročné zníženie JKS o 1 600 jedincov, čo predstavuje 13% populácie. Zvyškové populácie sú vystavené vysokému predačnému tlaku, ktorý na ne pôsobí počas celého roka.

V posledných rokoch zaznamenávame len minimálne snahy o zachovanie jarabice. Väčšinou ide o vypúšťanie nakúpených jedincov, od roku 2005 sa však vypustilo len 713 jarabíc. Takéto aktivity nemôžu globálne riešiť zlé situáciu.

V minulosti sa zbierali vajíčka z ohrozených hniezd, doma sa vyliahli a kuriatka sa odchovali pomocou nepárneho jarabíciho kohútika (celibátnika), domácej sliepky, alebo sa jednoducho vyniesli do prírody a vyložili v blízkosti jarabícej rodinky, ktorá ich adoptovala. Dnes to robiť nemôžeme, lebo jarabícih hniezd v prírode už takmer niet. V dobrých revíroch, najmä veľkostatkárskych, sa robilo aj zimné komorovanie jarabíc.

Časť jarabíc sa na jeseň chytila, doma prezimovala a na jar pred párikovaním vypustila. Cieľom bolo zachovať do jari časť JKS pre prípad, že by zima bola veľmi tuhá. Ani toto opatrenie sa už v súčasnosti nerobí, hoci by bolo určite možné sem-tam nejaký krdlík chytiť a bezpečne ho prezimovať.

Jarabice majú vhodné životné podmienky na juhozápadnom

a juhovýchodnom Slovensku, kde sú naše najproduktívnejšie poľnohospodárske oblasti. Jedinou cestou na zvýšenie početnosti jarabíc je ekologizácia rastlinnej výroby, na čo chýbajú legislatívne podklady. Jarabice teda budú mať akú-takú šancu asi len tam, kde si poľovníci vezmú do užívania nejaké plôšky pre zver a kde sa o ňu budú intenzívne starať a v zime aj komorovať, najmä aby sa znížili straty.

Prvým opatrením na zvýšenie stavu jarabíc musí byť zlepšenie ich životného prostredia a zvýšenie jeho biodiverzity. Bez toho nemá zmysel vypúšťať do prírody umelo odchované jedince, čo ukázali aj rozsiahle zazverovacie akcie v polovici deväťdesiatych rokov, ktoré nepriniesli očakávaný úspech práve preto, lebo sa pre jarabice nepripravilo vhodné životné prostredie. Ako ukazujú grafy na str. 45 a 46, týmto zazverovaním došlo len k veľmi malému a dočasnému zvýšeniu početnosti jarabíc. Hoci sú jarabice rozšírené temer po celom Slovensku, ich populačná hustota je mimoriadne nízka (väčšinou len 0 – 5 jedincov na 1 km² poľovnej plochy). Aj v oblasti najbohatšej na jarabice je koncentrácia len niečo viac ako 15 jedincov na 1 km².

Text: doc. Ing. Jaroslav Slamečka, CSc., CVŽV Nitra

Takýto biotop poskytuje jarabiciam vhodné podmienky na hniezdenie a úspešné odchovanie mláďat.

© Jaroslav Slamečka

